

Письменний Віталій
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Долик Ірина
студентка групи ПФМ-61
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Pysmennyi
Doctor of Sciences (Economics), Docent
Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine
Iryna Dolyk
Student of the group PFM-61
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ НАРАХУВАННЯ І СПЛАТИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВІРІШЕННЯ

PROBLEMS OF THE EXCISE TAX CALCULATION AND PAYMENT MECHANISM AND SOLUTION WAYS

Акцизний податок є одним з найважливіших джерел бюджетних доходів, що дає змогу фінансувати соціальні програми, інфраструктурні проекти, оборонні видатки тощо. Однак сучасні виклики, зокрема зростання рівня ухилення від оподаткування і функціонування тіньового ринку, вимагають модернізації податкових процесів і більш жорсткого податкового контролю. Поліпшення механізму нарахування і сплати акцизного податку сприятиме підвищенню прозорості та справедливості системи акцизного оподаткування, допоможе зменшити соціальні й економічні наслідки нелегальної торгівлі підакцизними товарами, покращити рівень довіри до держави.

Товари, що виробляються або імпортуються на територію України та підлягають акцизному оподаткуванню, передбачають специфічні особливості обчислення акцизного податку. Основним принципом є те, що сума акцизного податку визначається платником самостійно, базуючись на об'єкті оподаткування та податковій ставці. Законодавством встановлено, що сплата повинна відбутися протягом 10 календарних днів після останнього дня строку подання декларації, тобто до 30 числа наступного місяця [1]. Такий підхід до нарахування і сплати дозволяє забезпечити контрольованість й передбачуваність бюджетних надходжень.

При ввезенні підакцизних товарів на митну територію України процедура сплати акцизного податку відбувається за інших умов: платники зобов'язані його сплатити до або в день подання митної декларації [1]. Хоча ця вимога має на меті мінімізувати ризики ухилення від оподаткування і сприяти прозорості митних операцій, платники податків можуть стикатися з викликами через обмеженість часу для виконання цих зобов'язань. Це також створює додатковий фінансовий тиск на бізнес, особливо для малих підприємств, які не завжди мають достатні оборотні кошти. Іншою проблемою є труднощі, пов'язані з митним оформленням і швидкістю обробки документів.

Оптимізація механізму нарахування та сплати акцизного податку є необхідною умовою для підвищення ефективності системи акцизного оподаткування, що відповідає загальносвітовим тенденціям. Інтеграція сучасних технологій для автоматизації податкових процесів може значно спростити адміністративні процедури для всіх суб'єктів податкових відносин. Важливо також покращити інформаційно-роз'яснювальну роботу з метою покращення рівня податкової грамотності та попередження помилок при розрахунках. Це дасть змогу забезпечити стабільне наповнення бюджету й зменшити ризики ухилення від оподаткування.

Чинна система нарахування акцизного податку в Україні передбачає використання двох типів ставок. Адвалорна ставка, що становить 12%, базується на вартості товарів без урахування ПДВ, тоді як специфічна ставка, яка складає 40%, розраховується з одиниці товару. Розрахунок суми податкових зобов'язань за адвалорною ставкою може стимулювати виробників й імпортерів занижувати ціни для зменшення розміру податку. Це створює умови для недоотримання бюджетом значних сум надходжень. З іншого боку, застосування специфічної ставки є більш передбачуваним, але не враховує змін вартості товару, що може призводити до зменшення реальної вартості податкових надходжень в умовах інфляції.

Для вдосконалення системи акцизного оподаткування пропонується переглянути адвалорні ставки та методику їх обчислення. Наприклад, можна встановити чіткі обмеження на зміну максимальних роздрібних цін підакцизних товарів і посилити контроль за їх дотриманням. Водночас специфічні ставки мають бути

адаптовані з урахуванням інфляційних змін, щоб уникнути втрати реальної вартості податкових надходжень. Важливим також є розробка інструментів для регулярного аналізу ефективності ставок та їх впливу на ринок. Це дозволить своєчасно коригувати політику оподаткування, мінімізуючи негативні наслідки для бюджету та споживачів.

Контроль за нарахуванням і сплатою акцизного податку є ключовим елементом функціонування системи акцизного оподаткування. Однак чинна практика має низку недоліків, які впливають на ефективність контролю та управління процесами оподаткування. Однією з проблем є недостатня взаємодія між податковими й митними органами, що може призводити до затримок у передачі інформації та дублювання функцій. Відсутність уніфікованої системи обміну даними створює простір для можливих порушень і зловживань. Це збільшує адміністративні витрати на забезпечення належного нагляду за сплатою акцизного податку.

Крім того, існують проблеми, пов'язані з недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів у податкових і митних органах, що впливає на якість проведених податкових перевірок та контрольних заходів. Основний акцент щодо підвищення збираності акцизного податку необхідно зробити саме на якісному зростанні кадрового забезпечення податкового апарату держави [2, с. 81]. Недостатнє фінансування й обмежені ресурси, виділені на навчання та підвищення кваліфікації співробітників, призводять до зниження ефективності податкового контролю. Це особливо важливо й актуально в контексті надмірного зростання кількості складних схем ухилення від оподаткування.

В умовах розвитку цифрової економіки та необхідності посилення ефективності управління податковими процесами вагомим кроком є цифровізація адміністрування акцизного податку. Запровадження сучасних технологій дозволяє значно підвищити прозорість, знизити рівень ухилення від оподаткування, мінімізувати людський фактор, який може вплинути на помилки й корупційні ризики. Ефективна цифровізація передбачає створення якісних інтегрованих електронних систем, що забезпечують автоматичний збір, обробку й аналіз даних у режимі реального часу. Це дасть змогу оптимізувати облік і контроль за виробництвом, транспортуванням та реалізацією підакцизних товарів.

Перелік використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Письменний В. Податкові органи держави в системі управління оподаткуванням. Світ фінансів. 2005. Вип. 3–4. С. 75–86.